

דברי השירה

וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (דברים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ 'דברי שיר' ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

נודה מאד לכל מי
שיכול לסייע
בכיסוי
תוצאות התדפוס.
להנצחות
לע"ג וכיו"ב,
בא לפנות למייל
mdh036194741
@gmail.com
או בטל'
0527129867

פרשת מקץ - חנוכה

הגזירה אמת והתריצות שקר

"ויהי מקץ שנתים ימים..." (מ"א - א').

איתא במדרש (ריש הפרשה) שעל ידי שאמר יוסף ע"י שאמר לשר המשקים 'זכרתי והזכרתני' ניתוסף לו שתי שנים בבית האסורים, ובפשוטו שעל כל פעם שאמר זכרתי נענש להישאר בעוד שנה.

אמנם מובא שמרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שאל את מרן הגר"ש שקאפ זצ"ל מה היה קורה אם יוסף היה אומר רק פעם אחת שיזכור אותו, וענה הגר"ש שמסתבר שהיה נשאר שנה אחת כנגד הפעם אחת שאמר, אך אמר לו הגר"ח שאינו כך אלא הוא לא היה נענש כלל.

וביאר הטעם, מפני שמותר וראוי לאדם לעשות השתדלות כדי שלא יהיה נס גלוי, וזהו חובת ההשתדלות, אך האדם צריך לזכור שלא ההשתדלות היא סיבת הדבר, אלא הכל בידי שמים מגזירת עליון, ומה שלא נגזר שיקבל אפילו אם הוא יעשה את כל ההשתדלויות שבעולם הוא לא יקבל זאת, ומאידך מה שנגזר לו הוא יקבל בדרכים מדרכים שונים ובלא קשר להשתדלות שצריך לעשות, והנה אם רוצים לבדוק האם עושים את ההשתדלות באופן הראוי רק כדי לצאת ידי חובת ההשתדלות או שעושה את ההשתדלות באופן שמאמין ח"ו בכח של ההשתדלות, הבחינה לזה, אם הוא לא עושה ולו מעט יותר ממה שנצרך לחובת ההשתדלות, אבל אם האדם מוסיף עוד ועוד השתדלויות, אות וסימן הוא שכל מה שמשתדל מפני שחושב שרק על ידי ההשתדלות הוא ישיג את מבוקשו ולא מפני שבוטח בה', וזה סימן על כל מה שהשתדל מהתחלה, ומעתה אם יוסף היה אומר רק פעם אחת 'כי אם זכרתי', א"כ עדיין זה בגדר ההשתדלות הנצרכת ולא היה נענש על זה כלל, אבל כיון שחזר ואמר עוד הפעם 'והזכרתי', היה בזה הוספה של השתדלות שאינה נצרכת, וא"כ זה הוכיח שגם מה שאמר בפעם הראשונה לא היה לחובת ההשתדלות, ולכן נענש גם על הפעם הראשונה [ואמנם כל זה היה תביעה דקה שבדקה על יוסף הצדיק, ואין לנו כלל השגה בדרגות האלו, ואין לנו אלא מה שרבותינו ז"ע הורנו ללמוד ע"פ דברי חז"ל].

ובנוסף אחר שמעתי לבאר, שמאחר שרק בעוד שלושת ימים היה עתיד פרעה לקרוא לשר המשקים, א"כ היתה תביעה על יוסף שלא המתין אולי כבר ישתחרר עוד לפני סוף השלושת ימים, ובכך שנזדרז מיד לומר לשר המשקים שיזכרהו היה בכך חסרון של בטחון לפי דרגתו של יוסף הצדיק.

ויש כאן הערה נפלאה, דהנה כתב הרבנו בחיי דהמנין של השנתיים ימים היה מהיום שיוסף פתר לשר המשקים את חלומו [אמנם בכמה ראשונים כתבו דזה היה מהיום ששר המשקים יצא מבית האסורים], ולפי זה מבואר דהזמן שהיה יוסף אמור לצאת זהו באותו יום שפתר לשר המשקים את חלומו, ואם לא היה נכשל במה שביקש משר המשקים שיזכרהו, היה יוצא מיד לאלתר עוד לפני שר המשקים.

ויש להתחזק מזה בדיעה הפשוטה והברורה - שאין ההשתדלות סיבת התוצאה, אלא הכל כפי שנגזר מהשמים, וכמש"כ הרמב"ן בפרשת וישב 'כי הגזירה אמת והתריצות שקר', ומה שחייב האדם לעשות משום מצוות

השתדלות שיעשה, אך לא זה סיבת התוצאה כלל וכלל, ואין להרבות כמלא נימא יותר ממה שנצרך, כי בכל מקרה זה לא הסיבה לתוצאה, אלא הכל כפי גזירת עליון.

ומצינו אצל יעקב אבינו, שכתוב בפרשת ויצא "ויקח מאבני המקום וישם מראשיתו", וכתב שם רש"י 'עשאו כמין מרוב סביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות'.

ולכאורה יש לתמוה, מה יעזרו כמה אבנים בודדות סביב ראשו להגן מפני חיות המדבר.

וביארנו בזה בעלי המוסר, שיעקב עשה כן מפני חובת ההשתדלות, ועשה מה שהיה ביכולתו לעשות ויצא ידי חובתו.

וכבר בלידת יעקב ועשיו כתוב בפרשת תולדות 'ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו', והביא שם רש"י מהמדרש 'ועקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הבכורה מן הדין'.

ואף שם יש להקשות, דמכיון שיצא עשיו ראשון, אף אם הוא יחזור שוב לרחם כבר הוא נקרא הבכור, ומה הועיל יעקב במה שאחז בעקבו.

ומבאר בזה מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל כנ"ל, שיעקב אבינו עשה את מה שהיה ביכולתו לעשות, ובזה יצא יד"ח ההשתדלות, ואכן לאחר זמן עשיו מכר לו את הבכורה, ויעקב אבינו היה הבכור.

ומה שעלינו להתחזק, לדעת שכל מה שקורה עם האדם הכל מלמעלה ולטובת האדם, ואין אף אחד שיכול להזיק לאדם אם לא נגזר עליו, וכמו שמצינו אצל דוד המלך, שבעת ששמעי בן גירא קילל את דוד המלך, אמר דוד המלך 'ה' אמר לו קלל', והיינו כיון שבאותו העת לא היה הזמן שדוד היה צריך להעניש את שמעי, לכן אמר דוד שההסתכלות האמיתית צריכה להיות, שה' אמר לו קלל, וזה כלל לא משנה מי היה המקלל, ודאי שהכל לטובתו.

וידוע שפעם נגש אחד למרן החזון איש זצ"ל, וסיפר לו שאחד משכניו מקלקל עליו בשידוכים, אמר לו החזון איש אל לך לדאוג כלל, שיבוא השידוך האמיתי הוא לא יברר אצל אותו שכן, ואכן כך הוה.

.....

הטעם שהחלומות של יוסף לא נתקיימו לאלתר

"ועל השנות החלום אל פרעה פעמים כי נכון הדבר מעם האלקים וממהר האלקים לעשתו" (מ"א - ל"ב).

יש להקשות, שהרי גם חלומו של יוסף הצדיק נשנה פעמיים כמש"כ בפרשת וישב, שהיה חלום ראשון על אלומים בשדה וחלום שני על השמש והירח והכוכבים, ושם הפתרון לא נתקיים לאלתר אלא רק לאחר כ"ב שנים, ומדוע כאן השנות החלום זה ראייה שפתורנו יהיה לאלתר.

ויש שתירצו [רשב"ם, חזקוני, אבן עזרא כאן ופי' הרא"ש עה"ת (לעיל ל"ז) - ג'] דאצל יוסף היו החלומות בשני לילות, ובכח"ג אין ראייה שיהיה לאלתר, ומשא"כ אצל פרעה שהיו החלומות באותו לילה בזה אחר זה, יש ראייה שזה יהיה לאלתר.

ועוד יש ליישב, דהנה יש לדקדק בפסוקים שם בענין חלומותיו של יוסף, שלאחר החלום הראשון שכל האלומות השתחוו לאלומה של יוסף, כתוב 'ויספו עוד שנה אתו', ומאידך לאחר החלום השני שהשמש והירח, ו"א כוכבים השתחוו ליוסף כתוב 'ויקנאו בו אחיו'.

ויש להבין, מדוע לאחר החלום הראשון לא כתוב שהאחים קנאו ביוסף, ומה נוסף בחלום השני שאז קנאו בו.

ומבאר שם האלשיך, שהחלום הראשון של יוסף היה רק על כך שהאחים משתחוים לו, והאחים אמרו לו שלבטח זה היה מהרהורי לבך, ומה שהיה מהרהר ביום היה חולם בלילה, ולכן הם לא חשבו שהחלום הוא אמיתי, ולא היה מקום לקנאות בו אלא רק לשנאו על הרהורי לבו, ומשא"כ בחלום השני שראה אף את השמש והירח והרי זאת הוא לא הרהר ביום שאף אביו ואמו יבאו להשתחוות לו, וא"כ בהכרח שזהו חלום אמיתי, ולכן לאחר החלום השני הם התחילו לקנאות בו, [וע"ש באלשיך בארוכה עוד כמה דקדוקים בכל הענין]. ולפ"ז נמצא שהיה חידוש גדול בחלום השני מה שלא היה בחלום הראשון, שבחלום השני אף השמש והירח השתחוו ליוסף, ובזה היה ראייה שא"ז מהרהורי לבו אלא חלום אמיתי, וא"כ יש לומר שבכה"ג אין ראייה שהשנותה חלום הוא לסימן שפתרונו יהיה לאלתר, ומשא"כ בחלומותיו של פרעה לא היה חידוש בחלום השני יותר מהחלום הראשון, אלא זה היה אותו חלום בשני צורות, ובכה"ג יש ראייה שהדבר יהיה לאלתר.

.....

הקב"ה סיבב שהאחים לא יכירו את יוסף

"ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח" (מ"א - מ"ה).

כתב מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בספר טעמא דקרא, שהטעם שהתורה מספרת לנו איך פרעה קרא ליוסף, מפני שזה הסיבה שכשבאו האחים למצרים הם לא הכירו את יוסף, דאם היה נשאר יוסף בשמו היו האחים מכירים בו, ולכן סובבו מן השמים שפרעה ישנה את שמו וכך לא הכירוהו. ואמנם, אע"פ שפרעה שינה את שמו, מכל מקום מיד כתוב בפסוק "ויצא יוסף על ארץ מצרים".

וביאר החתם סופר מזה, שאע"פ שפרעה שינה את שמו, מכל מקום יוסף עצמו המשיך לקרוא לעצמו בשם יוסף, וכך היה נקרא אצל בני ביתו, ולא היה אכפת לו מה שפרעה שינה את שמו.

והנה בהמשך הפרשה (מ"ב - ח'), כשנפגשו האחים עם יוסף כתוב "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו", ושמעתי מידידי הגר"ש קניבסקי שליט"א דבר נפלא להוסיף בזה, וסיפר שפעם הגיע אחד מראשי הממשלה אל אביו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, וזה היה לפני הבחירות והוא בא לקבל את ברכתו שיבחר לראשות הממשלה, ובמשך דקות ארוכות ישב הלה לפני רבי חיים ודיבר עמו, ולאחר שהוא יצא דברו על כך עם רבי חיים, ואמר להם רבי חיים שהוא כלל לא ראה מי שהיה אצלו, והנה הסיבה שהוא לא ראה מפני שיש איסור להסתכל בפני אדם רשע, וא"כ פשוט שלא יביט בו, ולפ"ז אמר בנו הגר"ש שליט"א שיש לבאר מדוע האחים לא הכירו את יוסף, שהרי האחים לא חשדו שזהו יוסף אחיהם, וממילא הם חשבו שזהו סתם מלך גוי, וא"כ יש איסור להסתכל בפניו, שהרי אסור להסתכל בפני אדם רשע, ולכן הם לא הכירוהו.

.....

'והדליקו נרות בחצרות קדשיך'

הקשה החתם סופר (בדרשות, ומובא בסידור חת"ס) מדוע בתפילת על הניסים בחנוכה אומרים 'וטיהרו את מקדשיך והדליקו נרות בחצרות קדשך', שמשמע שהדליקו מחוץ לבית המקדש - בחצרות, הרי בפשוטו הדליקו את המורה בתוך בית המקדש בהיכל, ומדוע אומרים שהדליקו בחצרות קדשיך.

ומבאר החתם סופר שבאותו הזמן בית המקדש עצמו היה מלא בעבודת גילולים וטומאות שהכניסו לשם היוונים, וא"כ לא היה מן הראוי להדליק בתוך בית המקדש אלא בחוץ, ומשום שלהלכה כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות ביאת מקדש ה"ז) שהדלקת המנורה כשרה אפילו מחוץ לבית המקדש.

וכתב שזה הביאור במה שאומרים 'וטיהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשיך', שכיון שהיו עסוקים בטיהור של בית המקדש לכן הדליקו את המנורה מחוץ לבית המקדש - בחצרות קדשך.

ולפ"ז כתב שיש טעם נוסף שמדליקים סמוך לפתח, זכר לזמן שהוא שהדליקו מחוץ לבית המקדש, ולכן תיקנו להדליק תמיד סמוך לפתח.

ועוד כתב, שידוע שאלת הבית יוסף מדוע מדליקים שמונה ימים, הרי ליום הראשון היה מספיק שמן בכד, וא"כ הנס היה רק לשבע ימים, ומדוע מדליקים שמונה ימים.

וכתב החתם סופר, שלפי דבריו שביום הראשון הדליקו בחוץ, היה נס גם ביום הראשון, מפני שבחוץ יש רוח חזקה, ואף על פי כן היה נס שהנרות לא כבו, אלא דלקו כמו שהיו דולקים בתוך ההיכל שאין שם רוח, וזה היה הנס של היום הראשון, ולכן עושים זכר לנס שמונה ימים.

.....

הגזירה לכתוב על קרן השור

בירושלמי בחגיגה (פרק ב' הלכה ב') מובא שהיוונים גזרו על ישראל שיכתבו על קרן שור שאין להם חלק באלקי ישראל.

ויש לשאול, מה היתה המטרה שלהם שיכתבו דוקא על הקרן של השור. ויש כמה אופנים לבאר בזה, יש שביארו שרצו היוונים לרמז להם על שחטאו בעגל, והם עזבו ח"ו את האמונה בהקב"ה.

ויש שביארו שיוסף הצדיק נמשל לשור, וכמו שכתוב על יוסף 'בכור שורו הדר לו', וידוע מחז"ל שהמעלה של יוסף הצדיק היתה הבטחון בה', ובכל המצבים שעברו עליו מאז שהאחים השליכוהו לבור, ומכרוהו למצרים, וכשהיה אצל פוטיפר, ובבית הסוהר, כל הזמן שם שמים שגור בפיו, והיוונים רצו להילחם כנגד זה, ולכן גזרו לכתוב דוקא על קרן השור, לבטל ח"ו את האמונה החזקה והבטחון שלומדים מיוסף הצדיק.

ויש שמבארים בפשוטו משום שהדבר הנצרך ביותר לעבודת השדה הוא השור, וכמאמר הכתוב (משלי י"ד - ד) "ורב תבואות בכח שור", וכיון שכל אחד ואחד היה מוכרח להחזיק ברשותו שור, לכן היתה הגזירה שיכתבו על קרן השור.

וביותר ביאור, אמר בזה מרן הגר"א זצ"ל, שבזמנים האלו שרוב העבודות היו בשדה, לכל אחד ואחד היה שוורים לצורך חרישת השדה, ורצו היוונים להחדיר בעם ישראל שיאמינו בכח חטבע ובכח השור שזה הסיבה להצלחתם, שהאמת אנחנו יודעים שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד ראש השנה, וכל מה שעושים הוא רק לחובת ההשתדלות בלבד, אך היוונים רצו להכניס מחשבות של כפירה בעם ישראל, שיתחילו ח"ו לחשוב כאילו יש כח בטבע שיכול לעזור להם, וזאת היתה הגזירה לכתוב על קרן השור, [ועי' עוד משכ"ב בספרו 'מלא פי תהלתך עיני חנוכה עמ' שס"ה].

ובשם מורי ורבי הגאון רבי אריה זאב גורביץ זצ"ל ראש ישיבת גייטסהעד שמעתי לבאר, שמבואר בגמ' בראש השנה שהיו משתמשים עם שופר לתת לתינוק לשנות, וזה היה כעין בקבוק לתינוק, וזאת היתה מטרתם של היוונים, שכבר מגיל קטן בעת שהתינוק שותה מהקן של השור יהיה לו משפטים של כפירה מול עיניו שישפיעו עליו ח"ו, שכידוע שמה שתינוק רואה זה מאוד משפיע לטוב ולמוטב.

ומהלך נוסף שמעתי בשם הבני יששכר, שהנה בגמ' בבבא קמא מבואר דבנזקי שן ורגל אין חילוק בין אם הזיק שור של ישראל או הזיק שור של עכו"ם, ומשא"כ לגבי נזקי קרן שאם הזיק שור של עכו"ם פטור, אבל שור של עכו"ם שהזיק שור של ישראל אפי' בנזקי קרן חייב, וזה נלמד מהפסוק "שור רעהו" ולא שור של עכו"ם, והנה בגמ' בב"ק (דף ל"ח ע"א ע"ש) מובא שמלכות רומי שלחה שליחים ללמוד את התורה, והוקשה להם דבר זה, מה ההבדל אם שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור ואם שור של עכו"ם שנגח שור של ישראל חייב, וא"כ יל"ב דמלכות רומי שלא הסכימה לחילוק זה בנזקי קרן בין ישראל לעכו"ם, לכן הם רצו שזה יהיה כתוב דווקא על הקרן, להודיע שאין את ההבדל הזה בנזק קרן בין ישראל לעכו"ם.